

და, ამასთანავე, პირველად მოჩენის სიამაყით აცხადებს: „ჩვენ, როგორც არა სპეციალისტის ისტორიის კითხვებში, არ შეგვეძლო უფრო საბუთიანად შეგვედგინა ეს მოხსენება და ამისთვის შეიძლება ვერ დავაკმაყოფილეთ პატ. საზოგადოების ცნობისმოყვარეობა. მაგრამ, თუნდაც ამ მოხსენებამ ვერ დააკმაყოფილოს ისტორიის მცოდნენი, თუნდაც ჩვენი ვარიანტიდან მოყვანილი ადგილები და მათზე ჩვენი მოსაზრებანი არ გამოდგენენ ყურადღების ღირსად, მაინც, ჩვენის აზრით, ისიც საკმაოდ უნდა ჩაითვალოს, რომ ამის შემდეგ გვეცოდინება არსებობა კიდევ ერთის ქართლის მოქცევის ვარიანტისა, რომელსაც სახელ ედება – „ჭელიშის ვარიანტი“. მართო ამ უკანასკნელი მოსაზრებითაც უნდა გვეპატიოს კადნიერება“ (გვ. 492),

ამ მცირე რეცენზიაში ძნელია, ყველა საინტერესო ფაქტის წამოწევა. თითოეული მკითხველი, რიგითი თუ მკვლევარი, თავისთვის საჭირო ინფორმაციას უთუოდ ამოიკითხავს ამ წიგნში. საბედნიეროდ, სახელოვანი მღვდელმთავრის „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“, რომელიც „მწიგნობრობა ქართულის“ მე-12 ტომში დაიბეჭდა, აწ უკვე ყველასათვის ხელმისაწვდომია.

ზურაბ კიკნაძე

REFRANERO. ესპანური ანდაზების მცირე კრებული. შემდგენელი შორენა თავბერიძე, რედაქტორი სოფიო შილაკაძე. თბილისი: „ნეკერი“, 2011, 163 გვ.

„Refranero“ ესპანური ანდაზების პირველი კრებულია ქართულ ენაზე. მასში თავმოყრილია შვიდასზე მეტი ესპანური ანდაზა და დართული აქვს სრული სამეცნიერო აპარატი: წინასიტყვაობა, შენიშვნები, ქართული შესატყვისები ანბანის რიგზე, ლექსიკონი და ბიბლიოგრაფია. კრებულის შემდგენელია შორენა თავბერიძე, ფოლკლორისტი, ფილოლოგიის დოქტორი; რედაქტორი – სოფიო შილაკაძე, ფილოლოგი, მთარგმნელი, სალამანკის უნივერსიტეტის დოქტორანტი. სწორედ ფოლკლორისტი-ფილოლოგისა და მთარგმნელ-რომანისტის კომპეტენციები და პროფესიონალური თანამშრომლობა განსაზღვრავს ნაშრომის მაღალ სამეცნიერო დონეს.

მე თავს ავარიდებ ანდაზების კრებულის შეფასებას ვიწრო ფილოლოგიური პოზიციიდან. ყურადღებას გავამახვილებ ძირითადად მის მნიშვნელობაზე ფოლკლორისტიკისთვის და ზოგადად კულტურის ისტორიის კვლევისათვის, მით უფრო რომ ამ მიმართულებით კრებულში ფართო ასპარეზია გადაშლილი: მკითხველი ანდაზების მეშვეობით ეცნობა ესპანელი ხალხის ისტორიას, კულტურას, ყოველ-

დღიურ ყოფას, წეს-ჩვეულებებს, რწმენა-წარმოდგენებს, მახვილგონიერებასა და ხალხურ სიბრძნეს.

წიგნის შესავალში მოკლედ მიმოხილულია ის ისტორიულ-კულტურული გარემო და ზეპირი და მწიგნობრული ტრადიცია, რომლებსაც უკავშირდება ანდაზების შეკრება-გამოქვეყნება და მათი დამოწმება-გამოყენება. ესპანელების ინტერესს ანდაზებისადმი ადასტურებს სხვადასხვა ავტორის (მარკიზ დე სანტილიანის, პედრო ვალიესის, ნუნიეს დე გუსმანის, ხუან დე მალ ლარას) მიერ გამოცემული თუ შეკრებილი ხალხური გონებამახვილური გამონათქვამები. ამით შემდგენელი ხაზს უსვამს ესპანელი მწიგნობრების განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას ანდაზებისადმი. ეს გარემოება მით უფრო საგულისხმოა, რომ იმ ეპოქაში ხალხური პოეზია „უმდარეს“ პოეზიად მიიჩნეოდა და პოეტები ერთმანეთს საყვედურობდნენ კიდევ ხალხური სიმღერების სიყვარულის გამო.

ესპანური ანდაზები ხშირად გვხვდება სერვანტესის რომან „ღონ კიხოტში“; ფერნანდო დე როხასის ტრაგიკომედია „სელესტინაში“; ლოპე დე ვეგასა და კალდერონის პიესებში. შემდგენელი თავის წინასიტყვაობაში საგანგებოდ უსვამს ხაზს ანდაზების განსაკუთრებულ პოპულარობას სატრფიალო მიმოწერისას – სატრფიალო ბარათების მთელი ტექსტები ხშირად მხოლოდ ანდაზებისგან შედგებოდა.

„Refrano“ ესპანური ენის შესწავლის მსურველებსაც გაუადვილებს ენის სრულყოფილად დაუფლებას, რადგან ანდაზების კეთილხმოვანებისა და მცირე ფორმის გამო ფრაზებისა და გამონათქვამების დამახსოვრება უფრო ადვილი ხდება.

არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭება ანდაზების ცოდნას ესპანური ლიტერატურის გასააზრებლად. გარდა იმისა, რომ მხატვრულ ნაწარმოებებში უხვად არის გამოყენებული ხალხური ფილოსოფიური სენტენციები, ტექსტის შესაბამისი ადგილების უკეთ გასაგებად ზოგჯერ უშუალოდ ანდაზის ცოდნაა საჭირო.

„ლამანჩის ერთ სოფელში, რომლის სახელის გახსენებაც არა მსურს, არცთუ ისე დიდი ხნის წინათ ცხოვრობდა ერთი იმ იდალგოთაგანი, რომელთა მთელ ავლადიდებას შეადგენს მამაპაპური შუბი, ძველი ფარი, ჯაგლაგი ცხენი და მარდი მწვევარი. უფრო ხშირად ძროხის ხორცის ოლასა ჭამდა, ვიდრე ცხვრისას, ვანშმად სალპიკონს შეექცეოდა, შაბათობით – ერბოკვერცხს, პარასკეობით – ოსპის შეჭამანდს, კვირა დღეს კი დამატებით მტრედის ტაბაკასაც გეახლებოდათ...“ – „ღონ კიხოტის“ პირველი თავის პირველივე ფრაზები სრულიად გასაგები ხდება მას შემდეგ, როცა რამდენიმე ესპანურ ანდაზს გავითვალისწინებთ.

შემდგენლის განმარტებით, „მწვერის ყოლა ალონსო კიხანოს დიდგვაროვნების ერთ-ერთი უტყუარი საბუთია. ანდაზის მიხედვით, *Al hidalgo que no tiene galgo fátales algo* – იდალგოს, რომელსაც მწვეარი არა ჰყავს, რაღაც აკლიაო. დაგლახავებული ცხენის – ჯაგლაგის ყოლა კი ოდესღაც დიდებული გვარის დაკნინებას მოწმობს. ესპანური ანდაზების თანახმად, ვისაც სიავეს უსურვებ, მას ერთ ჯაგლაგს დაუნახავ, ვისაც მეტ სიავეს უსურვებ, იმას – წყვილსო – *A quien mal desea, un rosín le veas; y a quien más mal, un par*; მამალი ან დედალი ჯორი, მამალი ან დედალი ვირი, ჯაგლაგი არასოდესო – *Mulo o mula, asno o burra; rosín nunca* (ანუ ჯორის ან ვირის ყოლა სჯობია ჯაგლაგის ყოლასო). როდესაც სერვანტესი გვამცნობს, რომ ალონსო კიხანო ხორცს ჭამდა, ამით იგი ერთგვარად გვამზადებს თავისი გმირის მომავალი სარაინდო საქმეებისათვის, რადგან ანდაზების თანახმად, ძროხის ხორცი და ცხვრის ხორცი რაინდის საჭმელია (*Vaca y carnero, olla [comer] de caballero*), ხოლო ოლია ცხვრის ხორცის გარეშე – საჭურველთმცვირთველის საკვები (*Olla sin carnero, olla de escudero*)“ (გვ. 6).

კრებულში ანდაზები თარგმნილია სიტყვასიტყვით, არ არის გამოყენებული ქართული პარემიოლოგიური ეკვივალენტები. შესაბამისად, მკითხველს საშუალება აქვს, გაეცნოს ესპანური ხალხური აზროვნების თავისებურებას. ესპანური ანდაზების ქართული შესატყვისები ცალკე არის მოცემული და ამით მომზადებულია პლატფორმა შედარებითი ანალიზისა და კულტურულ-ისტორიულ კონტექსტზე დაკვირვებისათვის.

ანდაზებში, რომლებიც ესპანეთში მევენახეობა-მეღვინეობის მრავალსაუკუნოვან ტრადიციას უკავშირდება, ნათლად ჩანს ესპანელების განსაკუთრებული დამოკიდებულება ღვინისადმი, აგრეთვე ცალკეული პროვინციისა თუ რეგიონისადმი, რომლებშიც მევენახეობა განსაკუთრებით განვითარებულია:

ბავშვის გაზრდა და ღვინის დაყენება სიყვარულით უნდაო (*Al vino y al niño hay que criarlos con cariño, №83*);

ღვინო კარგია, როცა კარგი ღვინოა, მაგრამ თუ წყალი ანკარა წყაროსია, ღვინო სჯობია წყალსო (*Bueno es el vino cuando el vino es bueno, pero si el agua es de una fuente cristalina y clara, mejor es el vino que el agua, №126*);

ღვინო მხოლოდ ორნაირი არსებობს: კარგი და საუკეთესო (*Clases de vino sólo hay dos: el bueno y el mejor, №154*);

ზღვა რომ ღვინო იყოს, ყველა მეზღვაური იქნებოდაო (*Si la mar fuera vino, todo el mundo sería marino, №633*);

ყველაფერს, რაც იჭმევა, ღვინო უხდება, წყალი ბაყაყებისა და თევზებისთვისააო (Todo lo que se come vino quiere, el agua para las ranas y los peces, №663);

პურისჭამა ღვინის გარეშე – როგორც დღე მზის გარეშეო (Una comida sin vino es como un día sin sol, №693);

ალაეხოსის ღვინო ბავშვებს ავაჟკაცებს, მოხუცებს აახალგაზრდავებსო (Vino de Alaejos hace hombres a los niños y remoza a los viejos, №708);

ხერესის ღვინო სადილობამდეც ისმევა, სადილის დროსაც და სადილის მერეცო (Vino de Jerez, para antes de comer, comiendo y después de comer, №709);

გაუმარჯოს ლამანჩას, წყლის მაგივრად ღვინოს რომ იძლევაო (Viva la Mancha, que da vino en lugar de agua, №710).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შემდგენელს სპეციალური გამოკვლევაც აქვს მიძღვნილი ღვინის თემატიკისადმი ესპანურ ანდაზებში. შ. თავბერიძის სტატია ღვინის შესახებ ესპანური კულტურით დაინტერესებულ მკითხველს ბევრ საგულისხმო ცნობას მიაწვდის (შ. თავბერიძე: „*Beberas y vivirás*“ ესპანური ანდაზები ღვინის შესახებ, – საქართველოს სახელმწიფო სასოსფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომების კრებული, XXXX, 2007).

შვიდასზე მეტ სახალისო და გონებამახვილურ ანდაზას შორის რთულია რომელიმე მათგანის საგანგებოდ ამორჩევა. თუმცა რამდენიმეზე მაინც შეიძლება ყურადღების გამახვილება – ზომიერად ლაპარაკსა და დუმილზე ესპანელებს აქვთ ანდაზები, რომლებიც არანაკლებ ხატოვანია, ვიდრე ცნობილი გამოთქმა დუმილის ოქროს ფასის შესახებ:

სჯობს შენი დუმილის მეფე იყო, ვიდრე შენი სიტყვების მონაო (Es mejor ser rey de tu silencio, que esclavo de tus palabras, №321);

გაუფრთხილდი შენს სიტყვებს, როგორც ვარდებს, რომ ეკლებად არ მოგიბრუნდესო (Cuida tus palabras como rosas, para que no se vuelvan espinas, №188);

ვინც იტყვის იმას, რაც არ უნდა თქვას, მოისმენს იმას, რაც არ სურსო (Quien dice lo que no debe, oye lo que no quiere, №598);

კრებული „Refranero“ მეტად მრავალფეროვანია. შესაბამისად, მკითხველი ნებისმიერ თემაზე იპოვის სასურველ ანდაზას, მაგალითად:

ვისთვისაც ღმერთს სიკეთე უნდა, მას ქარი შემას უგროვებსო (A

quien Dios quiere bien, el viento le junta la leña, №39) ;

როცა ღმერთს არ სურს, წმინდანები უძლური არიანო (Cuando Dios no quiere, los santos no pueden, №170) .

როცა ესპანელი მღერის, ან განრისხებულია, ან ფული არა აქვსო (Cuando el español canta, o rabia, o no tiene blanca, №174) ;

სამი ესპანელი – ოთხი მოსაზრებაო (Tres españoles, cuatro opiniones, №669) ;

გააკეთე ის, რაც გევალება, და არა ის, რაც გინდაო (Haz lo que debes y no lo que quieres, №347) ;

სანამ ჩემს სახლში ვარ, მეფე ვარო (Mientras en mi casa estoy, rey me soy, №488) ;

ვინც წავიდა და დაბრუნდა, კარგად მან იარაო (Quien va y vuelve, buen viaje hace, №620) ;

ყველა ქალი დედაა, თუნდაც შვილები არ ჰყავდესო (Toda mujer es madre, aunque no tenga hijos, №660) ;

სიყვარულით დაქორწინებულს სევდიანი დღეები და ბედნიერი ღამეები აქვსო (Quien casa por amores, malos días ha y buenas noches, №592).

შემდგენლისა და რედაქტორის უდიდეს დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს ანდაზების ქართული ეკვივალენტების ფართო სპექტრის წარმოდგენა კრებულში. ისეთ არამონათესავე ენებში, როგორებიცაა ქართული და ესპანური, ძალიან ძნელია ნამდვილი შესატყვისების მოძებნა. თითოეული ქართული ეკვივალენტი გვიჩვენებს, რომ წიგნის ავტორს გათვალისწინებული აქვს ანდაზის კონტექსტი, მისი აზრობრივი და სტილისტური მხარე. „Refranero“ არა მარტო ესპანურ ანდაზებს აცნობს ქართველ მკითხველს, არამედ ბევრ ისეთ ქართულ, მათ შორის, მეგრულ, ლაზურ და სვანურ, ანდაზებს სთავაზობს, რომლებიც ნაკლებად არის ცნობილი ან მივიწყებულია.

შენიშვნებში ახსნილია ისეთი სიტყვები ან კონტექსტი, რომელიც რაიმე ისტორიულ ფაქტს, ტრადიციას ან წეს-ჩვეულებას უკავშირდება.

კრებულის ბოლოს დართულია ეკვივალენტებად დამოწმებული ანდაზების ჩამონათვალი ანბანის რიგზე და მითითებული აქვს შესაბამისი ესპანური ანდაზის ნომერი. ამით გაადვილებულია შესატყვისების მოძიება ორივე ენაზე.

ლექსიკონში განმარტებულია ისეთი სიტყვები, გამოთქმები და გეოგრაფიული სახელები, რომლებიც, შესაძლოა, უცნობი იყოს მკითხველისთვის.

საგანგებო აღნიშვნას იმსახურებს თარგმანი, რომელიც ლექსიკის სიმდიდრითა და ქართული ენის კარგი ცოდნით გამოირჩევა.

„Refranero. ესპანური ანდაზების მცირე კრებული“ მნიშვნელოვანი შენაძენია ფოლკლორისტიკის, ლინგვისტიკის, ლიტერატურათმცოდნეების, ეთნოლოგებისა და, ზოგადად, კულტურის ანთროპოლოგების ფართო წრისათვის.

ელენე გოგიაშვილი

რევაზ გორდეზიანი. „ფილოსოფიურ-ანთროპოლოგიური ძიებები გერმანულ ექსისტენციალიზმსა და აღმოსავლეთში (ძენ-ბუდიზმი)“, „უნივერსალი“, თბ., 135 გვ.

რევაზ გორდეზიანი, რამდენადაც ვიცი, ერთადერთია ქართველ ფილოსოფოსთა შორის, რომელიც ინტერესდება მარტინ ბუბერის ანთროპოლოგიური ნააზრევით, საკუთრივ მისი წვლილით ექსისტენციალურ ფილოსოფიაში, და მეორე მხრივ, მისი დამოკიდებულებით ამ მიმართულების მესვეურებთან (კირკეგორი, ფოიერბახი, ჰაიდეგერი).

ამ მცირე მოცულობის ნაშრომში არ უნდა მოველოდეთ მარტინ ბუბერის წყაროთა ამომწურავ ანალიზს, მაგრამ რაც აქ არის თქმული, ისიც სავსებით ცხად სურათს გვაძლევს ამ ორიგინალური ფილოსოფოსის სააზროვნო ამოსავალზე, მის გზაზე და საბოლოო ეტაპზე. გერმანულ ავტორებზე არა ნაკლები, შესაძლოა, უფრო მნიშვნელოვანი, ნამდვილად გადამწყვეტი წვლილი მისი სააზროვნო პოზიციის ფორმირებაში ეკუთვნის სრულიად უნიკალურ მოვლენას, როგორც არის ხასიდიზმი, რომელიც შეიძლება ითქვას, მისი აღმოჩენილია ინტელექტუალური სამყაროსთვის. ამ თავისი ბუნებით ფოლკლორულ მემკვიდრეობას და მის გააზრებას ეფუძნება მისი ნაშრომი Ich und Du („მე და შენ“), რომლის ანალიზს ეთმობა ნარკვევის მნიშვნელოვანი მონაკვეთი. შედარებით ვრცლად არის საუბარი ბუბერის ფილოსოფიის ისეთ არაორდინალურ კატეგორიაზე, როგორც არის მიმართება, როგორც თვითკმარი რამ, რამდენადაც „ადამიანი თავის თავი ხდება მხოლოდ „მე-შენის“ მიმართებაში და მისივე მეშვეობით: საბოლოოდ, ადამიანი იმდენად არის „მე“, რამდენადაც მას შესწევს უნარი, თქვას „შენ“, ანუ დაამყაროს ყველაზე უშუალო მიმართება, როგორც კი შეიძლება ადამიანმა წარმოიდგინოს. რადგან „მესა“ და „შენს“ შორის ვერავინ მესამე ვერ ჩადგება. ობიექტურად ეს არის მიზანი და შედეგი შეხვედრისა, რომელიც ბუბერისთვის სრულიად არაორდინალურად ასევე კონცეპტუალურ დონემდეა აყვანილი (გავიხსენოთ მისი ავტობიოგრაფიული ნაწერი Die Begegnung).